

Розвиток організаційного механізму державного регулювання виробництва спирту

О.І. Мельничук

аспірантка кафедри менеджменту і маркетингу

Одеський державний аграрний університет

В даній статті розглянуто організаційний механізм державного регулювання спиртового виробництва та характеризуються основні етапи його розвитку. Проаналізовано встановлення акцизних зборів та інших видів оподаткування продукції спиртових заводів, виявлено зміни, що сталися в управлінні даною галуззю.

Вступ

Господарська діяльність спиртових заводів має ряд специфічних особливостей, що суттєво впливають на економічний і соціальний розвиток країни. Взаємозв'язок виробників спирту і держави існує з моменту виникнення спиртового виробництва. Спирт та алкогольні напої завжди давали великі доходи і були предметом особливого казенного оподаткування. Нові умови функціонування виробників спирту вимагають вивчення еволюції змін організаційного механізму державного регулювання виробничо-господарської діяльності спиртових заводів з метою використання набутого досвіду в сучасній практиці, зумовлюючи наукову та практичну актуальність поставленої проблеми.

* науковий керівник – д.е.н., проф., М.П. Сахацький

Постановка завдання

Використовуючи логічний, монографічний та історичний методи досліджень, вивчити процес формування організаційного механізму державного регулювання спиртової галузі з метою визначення можливих шляхів його удосконалення.

Результати

Аналізуючи дані літературних джерел, знаходимо відомості про те, що приготування алкогольних напоїв на основі бродіння із різних видів сировини, які містили вуглеводи, було відоме ще до нашої ери, а алкогольні напої люди отримували раніше, ніж етиловий спирт у чистому вигляді.

Етиловий спирт як товар вперше з'явився в 13 ст. в Італії. Його використовували для медичних цілей і на приготування різних видів горілки та лікерів.

В Давній Русі перші відомості про виробництво винного спирту належать до 12 ст., коли діяли дрібні винокурні заводи сільськогосподарського типу, з недосконалою технікою. Значні промислові підприємства по виробництву спирту-сирцю, більша частина якого після ректифікації йшла на виготовлення горілки виникли в кінці 19 ст.- на поч. 20 ст.

На Україні до Великої Жовтневої соціалістичної революції найбільші підприємства спиртової промисловості належали в основному поміщикам. Однак на початку 20-тих років 20-го ст. виробництво спирту на Україні було незначним, а почало розвиватися воно після дозволу продавати хлібне вино.

Дослідження впливу держави на виробників спирту показує, що цей процес починається з моменту виникнення спиртового виробництва. Літературні джерела свідчать, що до першої половини 19 ст. виготовлення етилового спирту і алкогольних напоїв в Росії знаходилось під контролем держави і регламентувалось державою [1.]. Системи отримання доходів від продажу алкогольних напоїв за цей період багато разів змінювались (казенний продаж, відкуп). Уряд у 18 ст. деякі свої накази спрямовував на те, щоб виготовлення етилового спирту організувати в глибинних місцевостях, багатих

хлібом, звідки останній було важко вивозити.

В першій половині 19 ст. існувала, так звана, відкупна система. Її суть полягала в тому, що держава за договірну плату надавала право приватній особі (відкупнику) на визначеній території у встановлений час виготовляти спирт і алкогольні напої та продавати їх населенню. Відкупна система для держави була зручна, тому що не потрібен був великий штат чиновників-контролерів. Однак доходи, які отримували відкупники, були набагато вищі, ніж їх внески державі. Відкупна система не сприяла покращенню самого виробництва і не забезпечувала повного обліку виготовлення етилового спирту та алкогольних напоїв.

У другій половині 19 ст. Росія чітко взяла напрям на капіталістичний розвиток. В пошуках стійких доходів державного бюджету, починаючи з 1863 року царський уряд встановив акциз на етиловий спирт і ввів систему поточного обліку його виробництва.

В дореволюційній спиртовій промисловості акцизом оподатковувалась перероблена сировина, причому ставка акцизу пов'язувалась з наміченим виходом спирту із сировини. Недовиконання виходу з одиниці сировини оплачувалось за рахунок власника заводу, а перевиконання в значній частині не оплачувалось; для власників спиртових заводів це слугувало стимулом до отримання значних додаткових доходів. Акцизна система змушувала власників заводів вводити технічні та технологічні удосконалення, які дозволяли більш ефективно використовувати сировину.

Державна політика по відношенню до різних груп власників спиртових заводів зазнавала змін, що впливало на розвиток економіки та техніки спиртового виробництва. Час існування дореволюційної акцизної системи по спирту слід розділити на два періоди : з 1863 по 1890 рік і з 1891 по 1917 рік.
[1.]

Для дрібних спиртових заводів сільськогосподарського типу, які не могли витримати конкуренції з великими спиртовими заводами, оснащеними новою технікою, діюча акцизна система була не вигідна. До спиртових

заводів сільськогосподарського типу відносились заводи, які при 200 заторних днях (з 1 вересня по 1 квітня) виробляли не більше 75 відер 40%-го спирту з кожної десятини орної землі, розміщеної поблизу від заводу. Потужність заводу за таких умов допускалась від 10 до 30 тис. дал. спирту в рік.

В 1890 році впливова група дворян і поміщиків добила видання спеціального закону, який змінював акцизну систему вилучення податків та встановлював особливі заохочення для заводів, які виробляли спирт у сільській місцевості. Цим законом було заборонено будівництво великих спиртових заводів у містах, а також будівництво спиртових заводів акціонерними товариствами.

Власники спиртових заводів за законом 1890 року користувались безакцизними відрахуваннями в залежності від розміру виробництва. Причому шкала цих відрахувань будувалась таким чином, що найбільшу вигоду отримували власники дрібних заводів, тобто сільськогосподарського типу. Так, наприклад, заводи (продуктивністю) виробництвом до 12,3 тис. дал. спирту в рік мали безакцизні відрахування в розмірі 2%, до 37 тис. дал. – 1,5%, більше 37 тис. дал. – 0,5% від договірної ціни [2.].

В 1895 році було введено положення про монопольний продаж державою горілки, яке допускало використання для виготовлення різного роду горілок тільки ректифікованого спирту. Підвищили також вимоги до якості та концентрації спирту-сирцю, який поставлявся державі, цим самим змусивши власників спиртових заводів звернути увагу на оснащення заводів більш сучасними, на той час, безперервнодіючими брагоперегінними апаратами замість малопродуктивних кубових апаратів періодичної дії.

Після введення монополії на спирт держава стала єдиним покупцем всього спирту, який вироблявся для внутрішнього ринку. Зазвичай спирт купувався на торгах, чим знижувалась його купівельна ціна. Найбільша кількість спирту, виготовленого з меляси, експортувалась в країни Близького Сходу. Цей спирт на виготовлення горілки та горілчаних виробів не використовувався, у зв'язку з тим, що за органолептичними ознаками він

значно поступався спирту із крохмалистої сировини. Для кожного спиртозаводу була встановлена квота здачі спирту державі, що по суті лімітувало його виробництво.

В 1914 році після початку першої світової війни було скрізь зупинено виробництво горілки, що сильно знизило потребу в спирті. Потреба в спирті на технічні цілі задовольнялась, в основному, за рахунок запасів, які були.

В перші роки Радянської влади (починаючи з 1918 року) працювала незначна кількість спиртових заводів, які виготовляли спирт для задоволення невідкладних потреб народного господарства; діяли найбільш крупні та середні заводи, а дрібні, які вціліли після націоналізації поміщицьких господарств, були в основному, законсервовані.

До 1932 року спиртова промисловість знаходилась в місцевому підпорядкуванні, але поряд з цим регулювання виробництва спирту здійснювалось „Конвенцією винокурної промисловості”.

В 1932 році спиртові заводи (разом з лікєро-горілочаними) були об'єднані в главк союзного підпорядкування і підприємства почали управлятися через трести, підпорядковані Головспирту, який входив до системи Наркомхарчпрому СРСР. Деякі невеликі спиртові заводи знаходились в підпорядкуванні Міністерств промисловості продовольчих товарів союзних республік [3.].

В 1956 році всі спиртові заводи із союзного підпорядкування були передані в систему республіканського підпорядкування. В 1957 році під час перебудови системи управління промисловістю і будівництвом за територіальною ознакою спиртові заводи перейшли до відповідних рад народного господарства (раднаргоспів).

На початок 1965 року спиртозаводи входили до складу 32 раднаргоспів (із 47 по всій країні) і в основному підпорядковувались галузевим виробничим управлінням харчової промисловості. В деяких з цих управлінь були створені кущові виробничі об'єднання, трести, фірми, комбінати і інші підрозділи, в зв'язку з чим заводи мали ще одну управлінську надбудову. До складу раднар-

госпів інколи входили 2-3 спиртозаводи.

В 1962 році був створений Державний комітет з харчової промисловості при Держплані СРСР, де було сформовано Управління спиртової, лікеро-горілчаної та парфумерної промисловості. Однак він не здійснив вирішального впливу на підвищення технічного рівня промислового виробництва етилового спирту. Це пояснювалось тим, що достатніх прав та ресурсів для практичного здійснення своїх пропозицій комітет не мав.

В міністерствах харчової промисловості союзних республік для управління спиртовими заводами в 1971 році були створені головні управління, в УРСР – це був Укрголовспирт, до складу якого входили: 5 трестів, 4 об'єднання (всього заводів нараховувалось 90, добовою потужністю 225,2 тис. дал.) [5.].

Виробничі об'єднання являли собою нову форму розвитку підприємств, при якій галузевий принцип управління промисловістю поєднувався з територіальним, завдяки чому досягався більш високий рівень концентрації і спеціалізації виробництва. Підприємства, які входили до складу об'єднання, втрачали юридичну самостійність, але зберігалися як виробничі одиниці і мали необхідну оперативну виробничу самостійність.

Виробничі об'єднання мали можливість краще, ніж відокремлені заводи, використовувати переваги крупномасштабних господарських, фінансових і адміністративних ресурсів.

Після розпаду Радянського Союзу структура управління спиртовою галуззю промисловості поступово змінюється. Державному Департаменту Продовольства України підпорядковано державний концерн „Укрспирт”, а йому безпосередньо 24 спиртових заводи та 8 обласних об'єднань (до складу яких входить 60 спиртових заводів).

Концерн "Укрспирт" створено постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 1996 року №701 "Про вдосконалення управління підприємствами спиртової та лікеро-горілчаної промисловості" з метою вдосконалення управління підприємствами спиртової та лікеро-горілчаної промисловості,

сприяння розвитку спиртової та лікєро-горілочаної промисловості, розв'язанню завдань, поставлених перед галуззю, підвищення ефективного використання сировинних ресурсів, розвитку взаємовигідних зв'язків з вітчизняними і зарубіжними підприємствами та організаціями, контролю за якістю спирту, горілки і лікєро-горілочаних виробів.

Концерн об'єднує 104 державні спиртові та лікєро-горілочані заводи (відповідно 80 і 24) і є єдиним повноважним експортером етилового спирту в Україні [6.].

Виробництво та реалізація спирту в Україні, є традиційною державною монополією. Однак виробники лікєро-горілочаних напоїв ініціюють у парламенті законопроекти, що дадуть змогу ліквідувати держмонополію на виробництво спирту. Вони роблять акцент на неефективній діяльності державного концерну «Укрспирт», пов'язаній зі значним обмеженням державою його повноважень.

Прихильники приватизації стверджують, що приватизація спиртових заводів приведе до росту надходжень у бюджет, легалізації алкогольного ринку й ефективній роботі приватизованих об'єктів; підвищиться відповідальність бізнесу перед державою.

Прихильники державної монополії відстоюють її доцільність, але не на виробництво, а на податки з кожної пляшки реалізованого в країні алкоголю. Держава повинна сконцентрувати свої зусилля на створенні системи контролю над повнотою сплати податків.

Висновки

Дослідження основних етапів розвитку організаційного механізму державного регулювання спиртового виробництва показало, що монополія на виробництво та реалізацію спирту в країнах колишнього СРСР є історично традиційним явищем. Погоджуємося із необхідністю державного контролю за діяльністю підприємств даної галузі, враховуючи її роль як найбільшого наповнювача бюджету. Однак держава не повинна перешкоджати розвитку господарської самостійності спиртових заводів, а можливість приватизації

деяких з них розглядати як негативне явище.

Література

1. Пыхов В.Г. Экономика, организация и планирование спиртового производства. – М.: Пищевая промышленность, 1973.
2. Сиволап И.К. Спиртовая и ликеро-водочная промышленность к 50-летию Советской власти. // „Ферментная и спиртовая промышленность”.- 1967. - №6.
3. Гінтовт В.Ю. Спиртова промисловість РСР // „Харчова промисловість”. - 1967. - №5.
4. Рудницкий П.В. Экономика спиртового комбинированного производства. К., 1969.
5. Отчет из семинара руководителей и специалистов спиртовой и ликеро-водочной отрасли // Пищевая промышленность. – 1999. – №6. – С.90- 95
6. Технологія спирту/ Під редакцією В.О. Маринченка. – Вінниця, 2003. – 277-284.

Развитие организационного механизма государственного регулирования производства спирта

О.И. Мельничук

В данной статье рассмотрен организационный механизм государственного регулирования спиртового производства и характеризуются основные этапы его развития. Проанализировано установление акцизных сборов и других видов налогообложения продукции спиртовых заводов, выявлены изменения, которые произошли в управлении данной отраслью.

The development of organizational mechanism of state regulation the alcohol production

Melnychuk O.I.

The article runs, looked into the organizational mechanism of state regulation the spirits production and also describing the main stage of it development. The establishment of excise collections and other type or taxation of products spirits factories was analysed by author. Also revealed alterations that took plase in management of it branch.